

Maria Bielak*

STANDARD ŻYCIA I ZAMIESZKANIA OSÓB STARSZYCH W PLACÓWKACH OPIEKUŃCZYCH

Streszczenie. Opracowanie ukazuje problem należytego, całościowego kształtowania środowiska życia i zamieszkania dla osób starszych w placówkach opiekuńczych, czyli tworzenia jak najbardziej dostępnego środowiska zbudowanego dla seniorów.

Panujące obecnie warunki bytowe w polskich placówkach opiekuńczych ulegają stopniowej poprawie, jednakże nie do końca spełniają one jeszcze nowoczesne wymagania i standardy europejskie, stawiane placówkom o tym profilu.

Aby obiekty te tworzyły należyte środowisko zamieszkania dla osób starszych, sprawnie funkcjonowały, muszą one powstać nie tylko na bazie ściśle określonych wytycznych i norm projektowych. Muszą bazować na wiedzy dotyczącej tematyki osób w podeszłym wieku, ich problemów, potrzeb i oczekiwań oraz uwzględniać efekty badań jakościowych przedstawione na podstawie zasad projektowania uniwersalnego oraz ergonomii.

Słowa kluczowe: środowisko zbudowane, dom opieki, placówka opiekuńcza, lista kryteriów jakościowych, badania jakościowe, P.O.E. (Post-Occupancy Evaluation), potrzeby użytkowników.

1. Wprowadzenie

Problem starzenia się naszej populacji i realnych warunków jej życia i zamieszkania zwraca uwagę na konieczność stworzenia nowoczesnego środowiska zbudowanego użytecznego i dostępnego dla osób starszych, środowiska, które uwzględniało by ich indywidualne potrzeby, problemy i oczekiwania.

W naszych rozważaniach przez środowisko zbudowane, będziemy rozumieć środowisko życia osób starszych jakim jest placówka opiekuńcza, ośrodek pobytu stałego. Będzie to ogólnie pojęte miejsce zamieszkania starszej generacji; poczynając od otoczenia urbanistycznego, poprzez środowisko architektoniczne, kończąc na architekturze wewnątrz.

Obecny standard oferowany przez polskie ustawodawstwo dotyczący potrzeb seniorów oraz warunków jakim powinny odpowiadać placówki opiekuńcze przeznaczone dla tej grupy użytkowników nie spełnia potrzeb, które określają naukowcy związani z tematyką geriatry, psychologii, fizjologii czy osoby związane z pomocą społeczną. [Bielak, 2011]

---

* Politechnika Śląska w Gliwicach.

Aby środowisko zbudowane, jakim jest ośrodek opiekuńczy dla seniorów, uzyskało kompletną formę i sprawnie funkcjonowało, należy spojrzeć szerzej na problem jakości zamieszkania osób starszych. Nie można ograniczać się jedynie do podstawowych standardów, określonego minimalnego programu funkcjonalno-powierzchniowego, ponieważ potrzeby ludzi starych są bardzo zróżnicowane, posiadają oni szeroki wachlarz indywidualnych problemów i potrzeb. Dlatego nie możemy zakładać, że jest to grupa jednorodna, o takich samych wymaganiach. Cechami wspólnymi dla tej grupy jest jedynie wiek oraz problemy zdrowotne. [Bell, 2004]

Planowane przez nas środowisko powinno zaspokajać indywidualne potrzeby bezpieczeństwa i wygody, dawać poczucie sprawowania kontroli, zachowywania minimum prywatności, pozostawiając możliwość dokonywania wyborów, pozwalając na nieskrępowane kontakty z otoczeniem oraz pełny rozwój osobowości jednostki i ogółu mieszkańców.

2. Lista kryteriów dla nowoprojektowanego obiektu opiekuńczych przeznaczonych dla osób starszych

W trakcie procesu tworzenia dostępnego środowiska zamieszkania seniorów, dla całościowego ujęcia problemu, należy brać pod uwagę oprócz obowiązujących wytycznych i norm projektowych, danych zawartych w ustawach i rozporządzeniach rządowych dotyczących placówek opiekuńczych, także realne potrzeby, problemy i oczekiwania seniorów jako użytkowników oraz ich wymagania użytkowe i behawioralne względem środowiska ich zamieszkania.

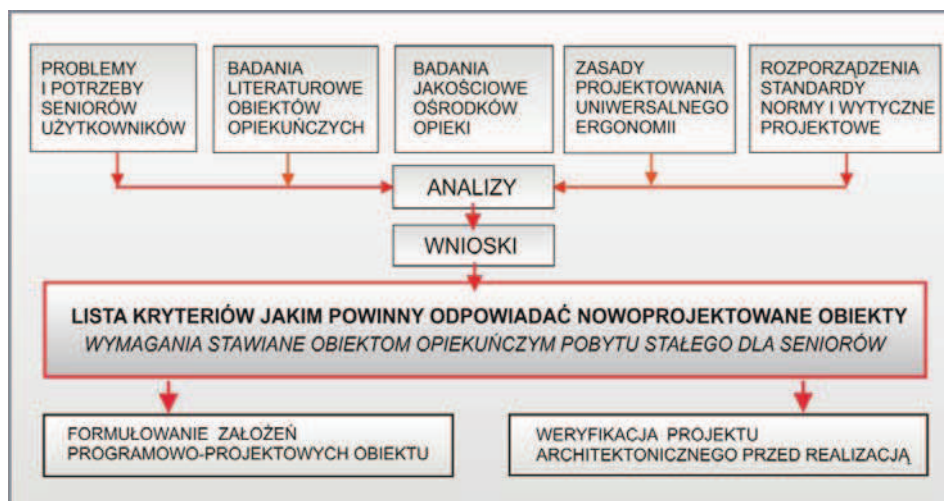
Schemat 1. kształtowanie środowiska całkowicie dostępnego dla seniorów.
[Opracowanie własne]

Wszystkie wymienione, przedstawione na schemacie elementy mają bezpośredni wpływ na kształt środowiska zamieszkania w placówkach opiekuńczych. Szczegółowe wytyczne i dane dotyczące ww. problemów zostały ujęte całościowo i przedstawione w formie Listy Kryteriów Jakościowych dla nowoprojektowanego obiektu opiekuńczych przeznaczonego dla osób starszych pt: *Wymagania stawiane obiektom pobytu stałego dla ludzi starszych*. [Bielak, 2011, tabela nr 30, s. 194–203]

Lista Kryteriów Jakościowych jest uniwersalnym narzędziem badawczym pomocnym w należyтым kształtowaniu środowiska zbudowanego przyjaznego dla seniorów. W sposób szczegółowy przedstawia ona wymagania stawiane samemu obiektowi, jego otoczeniu oraz poszczególnym strefom funkcjonalnym i pomieszczeniom. Zawiera ona zestawienie podsumowujące wnioski płynące z analiz wiadomości, dotyczące tematyki osób w podeszłym wieku, ich problemów i potrzeb oraz efekty badań jakościowych przedstawione na podstawie zasad projektowania uniwersalnego, ergonomii, rozporządzeń, wytycznych i norm projektowych.

Poniższy diagram ilustruje kolejność przeprowadzonych prac badawczych, które w efekcie końcowym doprowadziły do sformułowania ostatecznej listy wymagań stawianych środowisku zbudowanemu placówki opiekuńczej dla seniorów.

Zebrane wg tego schematu dane dały możliwość uzyskania kompleksowej wiedzy dotyczącej tematyki osób w podeszłym wieku, ich problemów, potrzeb i oczekiwań oraz informacji związanych ze środowiskiem architektonicznym przeznaczonym dla seniorów.

Schemat 2. Kształtowanie listy kryteriów dla nowoprojektowanych obiektów
[Opracowanie własne]

Zgromadzone i uporządkowane w sposób tabelaryczny informacje (zawarte w Liście Kryteriów) w znacznym stopniu przyczyniają się do poszerzenia naszej wiedzy o należyтым, sprawnym i bezkolizyjnym funkcjonowaniu środowiska zamieszkania przewidzianego dla seniorów.

3. Badania jakościowe prowadzące do stworzenia listy kryteriów

Dane zawarte w formie Listy Kryteriów, dotyczące wymagań użytkowych i behawioralnych seniorów zostały zgromadzone dzięki prowadzeniu długoletnich badań jakościowych na grupie istniejących i funkcjonujących obiektów opiekuńczych dla seniorów. Były to badania nad potrzebami i problemami osób starszych niepełnosprawnych względem środowiska zbudowanego jakim jest placówka domu opieki oraz nad specyficznymi zależnościami między jakością środowiska obiektów a potrzebami użytkowników względem ich przestrzeni. [Bielak, 2010]

Możliwość sprawnego przeprowadzenia analiz dało zastosowanie metody badań jakościowych POE (Post-Occupancy Evaluation), czyli oceny funkcjonowania środowiska urbanistycznego, obiektu architektonicznego w trakcie jego użytkowania.

W klasycznej formie metoda pozwala na diagnozowanie jakości technicznej, funkcjonalnej oraz behawioralnej budynku, a jej rozszerzona forma zawiera także aspekty organizacyjne i ekonomiczne. Dla potrzeb prowadzenia badań nad środowiskiem placówki opiekuńczej dla seniorów, metoda POE uległa modyfikacji. W studiach oprócz badań jakości technicznej duży nacisk położony został na przeanalizowanie jakości funkcjonalnej i behawioralnej. [Bielak, 2010] W trakcie analiz jakościowych poszczególnych obiektów ocena skupiona została na trzech głównych problemach: kryteriach sprawności działania obiektu, na grupach użytkowników (mieszkańcach i personelu) oraz na „przestrzeni zewnętrznej” (ocena lokalizacji, sąsiedztwa, otoczenia budynku) i „przestrzeni wewnętrznej” (pomieszczenia oraz ich wyposażenie). [Preiser, 1988]

Badania jakości technicznej polegały na ocenie rzeczywistego stanu technicznego obiektu, rodzaju konstrukcji, wyposażenie w instalacje i systemy techniczne oraz zgodności rozwiązań konstrukcyjnych z normami i przepisami budowlanymi. Skupiały się one na analizie użytych materiałów budowlanych oraz zagadnieniach związanych z bezpieczeństwem ludzi i mienia oraz występowaniem barier architektonicznych.

Badania jakości funkcjonalnej polegały na ocenie stanu istniejącego, analizie efektywności wykorzystania powierzchni, na ocenie poszczególnych stref użytkowania, ich wyposażenia oraz na zbadaniu powiązań pomiędzy przestrzeniami;

czy zapewniają one płynne wykonywanie zadań, ułatwiające sprawne poruszanie się oraz komunikowanie.¹

Badania nad jakością behawioralną, czyli nad wymaganiami użytkowników względem budynku, opierały się na elementach niełatwo poddających się ocenom obiektywnym. Ocena tej jakości dotyczyła zarówno wygody, komfortu, zadowolenia, przyjemności płynącej z zamieszkania w budynku, jak i spraw związanych z estetyką przestrzeni wewnętrznej i zewnętrznej oraz ich oddziaływaniu na nastrój, psychikę, zdrowie mieszkańców. Do elementów jakości behawioralnej należą też: prywatność, terytorialność, odnajdywanie drogi do celu „wayfinding”, czytelna informacja wzrokowa bądź słuchowa oraz poczucie bezpieczeństwa.² [Bielak, 2010]

Badane obiekty zostały poddane analizie według podanej poniżej, ogólnej listy kategorii jakości:³

▪ **Lokalizacja:**

- Otoczenie oraz sąsiedztwo działki.
- Zagospodarowanie działki.

▪ **Wizerunek oraz atrakcyjność budynku dla użytkowników i osób od-wiedzających.**

▪ **Budynek:**

- Zagadnienia techniczne.
- Zarządzanie utrzymaniem.
- Bezpieczeństwo.

▪ **Środowisko wewnętrzne; mikroklimat:**

- Jakość powietrza wewnątrz budynku.
- Warunki temperaturowe wewnątrz obiektu.
- Oświetlenie światłami dziennym i sztucznym.

---

¹ Analizy wykonywane były na udostępnionej dokumentacji architektoniczno-budowlanej obiektu, polegały również na obserwacjach w trakcie obchodu, wizji lokalnej badanego budynku (inventaryzacja urządzeń, umeblowania, wyposażenia pomieszczeń), na obserwacjach zachowań użytkowników w danym środowisku (w trakcie wizytacji należy uszanować prawo obserwowanych osób do prywatności) oraz na wywiadach, rozmowach i badaniach ankietowych, przeprowadzonych wśród wszystkich grup użytkowników obiektu.

² Problemy dotyczące jakości behawioralnej możemy rozpatrywać z jednej strony jako oddziaływanie otoczenia, poszczególnych stref, przestrzeni na samopoczucie użytkownika; z drugiej jako reakcje użytkownika na warunki panujące w obiekcie, np. mikroklimat: zmiany termiczne, zapachy, różnicowanie wrażeń dźwiękowych, słuchowych, dotykowych.

³ Podczas badań ocenie poddany został problem dostosowania poszczególnych przestrzeni do potrzeb przebiegających w nich procesów społecznych i aktywności.

Przeanalizowane zostało wyposażenie kolejnych stref i pomieszczeń w sprzęt, urządzenia przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, systemy przywoławczo-alarmowe, alarmowo-przeciwpożarowe oraz nowoczesność i stan ich utrzymania.

Rozpatrywane były także powiązania funkcjonalne pomiędzy kolejnymi strefami oraz dostępność poszczególnych przestrzeni w obiekcie.

- Warunki akustyczne (hałas).
- **Efektywność wykorzystania powierzchni; komunikacja.**
- **Jakość funkcjonalna przestrzeni:**

– Strefy wewnętrzne oraz poszczególne przestrzenie.

W trakcie badań zastosowano następujące techniki badawcze:

- Analizę dostępnej dokumentacji architektoniczno-budowlanej placówki.
- Dokumentację fotograficzną budynku oraz jego otoczenia.
- Obchód i obserwację badanego obiektu.
- Inwentaryzację urządzeń, sprzętów wyposażenia poszczególnych stref

obektu.

- Obserwację zachowań użytkowników w środowisku zbudowanym.
- Badania ankietowe przeprowadzone wśród użytkowników.
- Wywiady i rozmowy z kierownikiem placówki i z jego użytkownikami.

Nadrzędnymi celami omawianych badań były:

▪ Rozpoznanie jakości środowiska zbudowanego, jakim jest Dom Opieki dla ludzi starych na tle rzeczywistych, realnych potrzeb i wymagań poszczególnych grup użytkowników tej placówek.

- Ocena poziomu zaspokajania potrzeb użytkowników.

▪ Stworzenie wymagań kulturowych środowiska zbudowanego i przyjaznego dla indywidualnego użytkownika:

- wyraźne określenie potrzeb, wymagań poszczególnych grup użytkowników względem budynku,
- sformułowanie najodpowiedniejszych warunków socjalnych, warunków życia, zamieszkania oraz pracy w danym obiekcie,
- wykreowanie należytego wizerunku, odpowiedniej estetyki w poszczególnych przestrzeniach dla przebywających w nich użytkowników,
- stworzenie wysokiego komfortu użytkowania danej przestrzeni (prywatność, terytorialność, intymność, dobre samopoczucie).

Dla sprawnego prowadzenia analiz cała przestrzeń domu opieki dla osób starszych została wstępnie podzielona na trzy podstawowe strefy funkcjonalne, według których zostały przeprowadzane poszczególne analizy i oceny jakościowe, występują tu:

Strefa ogólnodostępna:

- Hol główny, strefa wejściowa.
- Sala spotkań, odwiedzin.
- Przestrzeń publiczna.

Strefa prywatna:

- Część mieszkaniowa wraz ze strefami dziennymi.
- Pomieszczenia higieniczno-sanitarne.

Strefa wspomagająca:

- Strefa medyczna.

- Część administracyjna – pokoje biurowe.
- Część obsługi technicznej – kuchnia, pralnia, ochrona, czystość, instalacje.
- Pomieszczenia socjalne dla personelu, sanitariaty.
- Dodatkowe usługi wspomagające, wspierające.

Badania zostały przeprowadzone na już istniejących, funkcjonujących placówkach w celu określenia najczęstszych błędów projektowych oraz braków funkcjonalno-przestrzennych, których starano się unikać w trakcie określania listy wymagań dla nowo projektowanych placówek opiekuńczych. Zostały one wykonane w latach 2005–2008 na sześciu obiektach zlokalizowanych w województwie śląskim oraz na trzech ośrodkach opiekuńczych położonych w Stanach Zjednoczonych, w stanie Maine.⁴

Wykonane badania jakościowe posłużyły do oceny stanu faktycznego analizowanych obiektów, a ich analizy i wypływające z nich wnioski pomogły w zdefiniowaniu nowych standardów, obowiązujących dla domów opieki. Przyczyniły się do stworzenia Listy Kryteriów Jakościowych, zbioru wymagań, jakim powinny odpowiadać nowoprojektowane obiekty opiekuńcze dla seniorów. [Bielak, 2010]

4. Lista kryteriów jako stosowane narzędzie badawcze

W założeniach Lista Kryteriów Jakościowych, jakim powinny odpowiadać nowo- projektowane obiekty opiekuńcze dla seniorów, jest uniwersalnym narzędziem pomocnym we właściwym kształtowaniu środowiska zbudowanego przyjaznego dla osób starszych. Dzięki jej zastosowaniu można sprawniej analizować i tworzyć należyte środowisko życia i zamieszkania; ułatwia ona proces modernizacyjny obiektów opiekuńczych oraz przyspiesza fazę programowania, czy weryfikacji nowoprojektowanego obiektu.

Lista ta może być wykorzystywana jako pomoc w trakcie formułowania założeń programowo-projektowych dla nowo projektowanego obiektu opiekuńczego dla osób starych, za jej pomocą można także efektywnie weryfikować sam projekt architektoniczny przed jego realizacją.

---

⁴ Dane zebrane w trakcie badań przedstawione zostały w ujęciu tabelarycznym, co w znaczny sposób systematyzuje i ułatwia analizy oraz wydaje się czytelniejsze przy rozpatrywaniu problemów, związanych z poszczególnymi zagadnieniami. Kierując się logicznością Listy Kategorii przeanalizowano i przedstawiono pozytywne i negatywne poszczególne strefy środowiska zbudowanego poszczególnych domów opieki. W każdym z opisywanych problemów znalazły także miejsce opinie oraz uwagi wszystkich grup użytkowników danego obiektu, powstały one na bazie przeprowadzonych badań ankiet, rozmów i wywiadów.

Bazy informacji stworzone w trakcie badań jakościowych poszczególnych placówek pomogły w sformułowaniu strategii postępowania dla tych obiektów. Były one praktycznymi wskazówkami pokazujące optymalne rozwiązania, możliwe do wdrożenia przez kierownictwa ośrodków.

Lista kryteriów opierająca się na poszczególnych kategoriach jakości (techniczną, funkcjonalną oraz behawioralną) w sposób logiczny przedstawia „odpowiedzi” na potrzeby poszczególnych grup użytkowników względem środowiska zbudowanego, jakim jest obiekt opiekuńczy przewidziany dla seniorów. Lista przedstawiona w formie tabeli zbiorczej w sposób szczegółowy przedstawia wymagania stawiane samemu obiektowi, jego otoczeniu oraz poszczególnym strefom funkcjonalnym i pomieszczeniom. Wszystkie przestrzenie i ich elementy składowe zostały przedstawiane w kontekście obowiązujących norm, wytycznych budowlanych oraz aktów prawnych.⁵

Zebrane tabelarycznie dane stanowiące Listę Kryteriów Jakościowych, poszerzone o zagadnienia związane z kształtowaniem mikroklimatu wewnątrz obiektu oraz dokładne wskazówki projektowe, dotyczące planowania mieszkań [Bielak, 2011, schemat 7, pt.: *Wskazówki projektowe mieszkań dla osób starszych*, 205s.], wreszcie schemat powiązań funkcjonalnych w obiekcie opiekuńczym [Bielak, 2011, schemat 8, pt.: *Schemat powiązań funkcjonalnych wspólnoty mieszkaniowej dla osób starszych*, 215s.] (wszystkie problemy przedstawione na podstawie zasady projektowania uniwersalnego, ergonomii oraz obowiązujących wytycznych i norm projektowych) stanowią katalog danych, wytycznych dotyczących wymagań stawianych nowoczesnym obiektom opiekuńczym dla seniorów.

Tabela 1. Lista kryteriów dla nowoprojektowanych obiektów

WYMAGANIA STAWIANE OBIEKTOM POBYTU STAŁEGO DLA LUDZI STARSZYCH	
WYMAGANIA DOTYCZĄCE DZIAŁKI	
1	2
Lokalizacja Sąsiedztwo działki	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Usytuowanie działki w bezpiecznym i spokojnym otoczeniu, wśród zieleni, w sąsiedztwie nieuciążliwych obiektów. ▪ Umożliwienie kontaktów społecznych i zachowanie niezależności mieszkańców przez bliskość centrum, osiedli mieszkaniowych, usług handlowych, kulturalnych, medycznych. ▪ Dobre skomunikowanie (transporty prywatny i publiczny) z centrum miasta.

⁵ W polskim prawodawstwie przepisy dotyczące uwzględniania potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych oraz dostosowania do nich obiektów budowlanych, ich wyposażenia i otoczenia zawarte są w różnych aktach prawnych (5 ustaw i rozporządzeń). Są one nowelizowane, w celu dostosowania tych norm do przepisów Wspólnoty Europejskiej. Wszystkie zmiany dążą do poprawienia poziomu egzystencji oraz umożliwienia osobom niepełnosprawnym i starszym prowadzenia samodzielnego życia bez pomocy innych ludzi.

Tabela 1 (cd.)

1	2
CHARAKTERYSTYKA SĄSIEDZTWO POWIĄZANIA	WYMAGANIA DOTYCZĄCE POSZCZEGÓLNYCH STREF
<i>OTOCZENIE BUDYNKU – STREFA PRZEDWEJŚCIOWA</i>	
Dojście do budynku oraz obszar wokół obiektu Zagospodarowanie działki	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zlokalizowanie obiektu w bezpiecznej okolicy, zapewnienie maksymalnego bezpieczeństwa przy jak najmniejszej izolacji. ▪ Zapewnienie wygodnego, czytelnego dojazdu i dojścia oraz odpowiedniej liczby miejsc parkingowych dla mieszkańców, pracowników i odwiedzających. ▪ Całkowite wyeliminowanie barier architektonicznych. ▪ Wysoka jakość przestrzeni, zagospodarowanie działki w funkcjonalny, estetyczny sposób, prawidłowe usytuowanie budynku względem stron świata. ▪ Nadanie budynkowi charakteru mieszkaniowego, odejście od instytucjonalności, to jedno z podstawowych pragnień mieszkańców. ▪ Stworzenie wygodnego, przestronnego przedpoła przed wejściem głównym, jako strefy reprezentacyjnej obiektu. ▪ Do wejść do budynku powinny być doprowadzone (od dojeżdż i dojazdów) utwardzone dojścia o szerokości minimalnej 1,5 m, przy czym co najmniej jedno dojście powinno osobom niepełnosprawnym zapewniać dostęp do całego budynku lub tych jego części (§16,1). [RMI, 2002] ▪ Dojścia bez barier, na których nie ma schodów i poprzecznych spadków, w przypadku stosowania pochylni nachylenie jej nie może przekraczać 6%. [RMPiPS, 2005] ▪ .....
<i>PRZESTRZEŃ OGÓLNODOSTĘPNA – STREFA WEJŚCIOWA</i>	
Strefa przyjmowania osób z zewnątrz udzielenia informacji, kontroli dostępu Pełni rolę kontaktów, spotkań nieformalnych.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Drzwi wejściowe powinny być wyposażone w elektryczne, automatyczne urządzenie otwierające. Gdy drzwi i ich obudowa są wykonane z powierzchni przezroczystych, ze szkła bezpiecznego, wymagane jest dobre oznakowanie wizualne – powinny być łatwo dostrzegalne. ▪ Położenie drzwi wejściowych do budynku oraz kształt i wymiary pomieszczeń wejściowych powinny umożliwiać dogodne warunki ruchu, w tym również osobom niepełnosprawnym (§61.1). [RMPiPS, 2005] ▪ Minimalna szerokość otworów drzwiowych w świetle powinna wynosić 85 cm. Minimalna powierzchnia manewrowa przy drzwiach wynosi 150x150 cm – przy najeździe bocznym, 120x 190 cm – przy wjeździe od frontu. [Kuryłowicz, 2005] ▪ Po wejściu do budynku musi być łatwa, widoczna droga dojścia do pochylni, schodów i wind. Wnętrze powinno mieć dobrą, czytelną informację wizualną (np. kolorystyczna), znaki ułatwiające orientację oraz być dobrze oświetlone, także światłem sztucznym. ▪ Napisy na drzwiach, tablicach informacyjnych oraz wskazujących kierunek powinny być napisane dużymi literami, łatwo czytelne, dobrze oświetlone. ▪ .....

Tabela 1 (cd.)

1	2
STREFA OGÓLNODOSTĘPNA DLA PENSJONARIUSZY	
<p>Strefa kontaktu osób przybyłych z zewnątrz z mieszkańcami placówki</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bliskość strefy mieszkalnej, strefy medycznej, personelu, strefy kuchennej 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Przestrzeń, w której przebywają mieszkańcy domu w ciągu dnia. ▪ Strefa złożona z funkcji, które uatrakcyjniają, „umilają” pobyt osób starszych w placówce. Funkcje te poprawiają jakość zamieszkania. ▪ Powinna znajdować się tutaj sala spotkań – świetlica, pokój pobytu dziennego (z wydzielonymi, odizolowanymi miejscami, z których nowo przybyły pensjonariusz może obserwować nowe dla siebie środowisko; możliwość przyzwyczajenia się, zaaklimatyzowania). ▪ Sala spotkań, odwiedzin – atmosfera panująca w tej przestrzeni powinna sprzyjać prywatności i intymności. Powinna być zlokalizowana blisko strefy wejściowej, ogólnej. ▪ W strefie ogólnodostępnej znajdują się: sala telewizyjna, biblioteka z czytelnią, kaplica, kawiarnia, sala hobby (warsztaty, ogród zimowy, szklarnia), jadalnia. [R.M.P.iP.S., 2005]
PRZESTRZENIE PRYWATNA I PÓLPRYWATNA	
STREFA MIESZKALNA DLA PENSJONARIUSZY	
<p>Obszary dzienne</p> <p>Część mieszkalna</p> <p>Trzy typy przestrzeni: dla osób samodzielnych, niepełnosprawnych i leżących</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bliskość strefy ogólnej oraz rehabilitacyjnej ▪ Bezpośredni kontakt z naturą, przyrodą, wyjście do ogrodu, balkony, tarasy. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Przestrzeń wykorzystywana do różnych funkcji (siedzenie, obserwacja, konwersacje, czytanie, pisanie, oglądanie TV). ▪ Obszary z dobrym dostępem i lokalizacją do obserwacji przez personel. ▪ Małe, kameralne pomieszczenia są potrzebne i wykorzystywane przez mieszkańców; nie mogą być jednak lokalizowane zbyt odległe, bo nie będą używane. Odległość obszaru dziennego od pokoi i jadalni powinna być tak krótka, jak jest to tylko możliwe. ▪ Forma pomieszczeń powinna umożliwiać różnorodne aranżacje (nie tylko nudne ustawienie krzesel wokół sali). ▪ W bliskim zasięgu powinny znajdować się toalety. ▪ Okna z ciekawym widokiem (lepszy do obserwacji jest plac wewnętrzny, dziedziniec, ulica, aniżeli ogródek). ▪ Obszary mieszkalne – prywatna przestrzeń mieszkańców, granica, której nikt z zewnątrz nie powinien przekraczać. „Zamknięta” dla osób publicznych, „otwarta” tylko dla ludzi, którzy mają powód do wejścia – mieszkańcy, odwiedzający, personel. ▪ Obszary całkowicie pozbawione barier architektonicznych. ▪ Polskie standardy określają, że pokój jednoosobowy powinien mieć powierzchnię nie mniejszą niż 9 m² na osobę, natomiast wieloosobowy 6 m² na osobę. W przypadku osób poruszających się samodzielnie w pokoju mogą zamieszkiwać maksymalnie 3 osoby, gdy pensjonariusze są leżący 4 osoby. [R.M.P.iP.S., 2005] ▪ Standardy te są niewystarczające i powinny być traktowane jako minimalne powierzchnie.⁶

Źródło: Fragmenty tabeli z [Bielak, 2011, 188–203s.]

⁶ Należy dążyć do zwiększenia standardu powierzchniowego, przypadającego na 1 osobę, norma ta – 6 m² na mieszkańca – pochodzi jeszcze z lat 60-tych ubiegłego wieku, została sprecyzowana dla powstających wtedy pierwszych placówek opiekuńczych. Należy także dążyć do likwidacji pokoi wieloosobowych, z wyjątkiem pomieszczeń dla osób leżących. Strefa ta powinna zawierać wyłącznie pokoje jedno- i dwuosobowe.

Wszystkie ww. elementy potraktowane całościowo pomogą w stworzeniu przyjaznego środowiska życia seniorów, środowiska które zapewni im godne i wygodne życie, zaspokoi ich indywidualne potrzeby oraz pomoże w stworzeniu przestrzeni o jak najbardziej domowym charakterze.

5. Podsumowanie

Placówki opiekuńcze dla osób starszych ze względu na swych głównych użytkowników stanowią specyficzny typ budynków, dlatego muszą one spełniać szczególne wymagania. Przy ich projektowaniu niezbędne jest uwzględnienie potrzeb, a także ograniczeń, jakie mają osoby w podeszłym wieku oraz zasad szeroko pojętego projektowania uniwersalnego.

Dopiero tak kompleksowe podejście do tworzenia, projektowania środowiska zbudowanego pozwoli na stworzenie godnych warunków życia seniorów, wywoła w nich uczucie bezpieczeństwa oraz będzie zapobiegać odczuciu bezradności, osamotnienia i wyizolowania społecznego.

W procesie tworzenia całkowicie dostępnego środowiska pomocne jest praktyczne stosowanie nowoczesnych narzędzi badawczych, jakimi są listy kryteriów jakościowych, czy opracowane schematy powiązań funkcjonalnych. Właśnie tak całościowe podejście do projektowania tych specyficznych obiektów może bezpośrednio przyczynić się do poprawy panujących obecnie standardów w polskich placówkach opiekuńczych dla osób starszych, a w przyszłości może doprowadzić do stworzenia w pełni dostępnego i bezpiecznego środowiska zamieszkania seniorów.

Literatura

- Bell P.A., Greene Th.C., Fisher J.D., Baum A., 2004, *Psychologia środowiska*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Bielak M., 2012, *Badania jakościowe nad środowiskiem zamieszkania w domach opieki społecznej dla ludzi starszych. Wybrane przykłady*". Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
- Bielak M., 2011, *Optymalne środowisko życia i zamieszkania w ośrodkach pobytu stałego dla osób starszych*. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
- Kuryłowicz E., 2005, *Projektowanie uniwersalne. Sztokholm miasto dla wszystkich*. Integracja, Warszawa.
- Meyer-Bohe W., 1998, *Budownictwo dla osób starszych i niepełnosprawnych*. Arkady, Warszawa
- Preiser W., 1989, *Building Evaluation*. Plenum Press, Nowy York, Londyn.
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. (DzU 02, Nr 75 poz. 690 z późniejszymi zmianami).
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2005 r. w sprawie domów pomocy społecznej. (DzU, Nr 217, poz. 1837).

*Maria Bielak***STANDARD OF LIVING AND RESIDENCE OF SENIOR CITIZENS
IN INSTITUTIONAL CARE****Abstract**

The study presents the problem of an appropriate and comprehensive shaping of the living environment of senior citizens in institutional care, i.e. creation of a most accessible built environment for them.

The currently prevailing conditions in Polish care institutions for senior citizens are continuously improving, however they do not completely fulfil modern requirements and European standards expected from such institutions.

In order for such a facility to provide an appropriate living environment for senior citizens and function efficiently, they cannot be based only on precisely defined guidelines and design principles. They have to be based on knowledge concerning senior citizens, their problems, needs and expectations; they also have to take into account the results of qualitative research based on the principles of universal design and ergonomics.

Key words: built environment, caring institutions, list of qualitative criteria, qualitative research, P.O.E. (Post-Occupancy Evaluation), users' needs.